

Academia
Oeconomica

Anna Czarczyńska
Katarzyna Śledziwska

Teoria europejskiej integracji gospodarczej

2. wydanie
poprawione
i uaktualnione

Wydawnictwo C.H. Beck

ACADEMIA OECONOMICA

Anna Czarczyńska, Katarzyna Śledziwska • Teoria europejskiej integracji gospodarczej

W SPRZEDAŻY:

Marek Radzikowski

Kryzys argentyński. Wnioski dla Polski, ze wstępem Leszka Balcerowicza

Krystyna Gawlikowska-Hueckel, Anna Zielińska-Głębocka

Integracja europejska. Od jednolitego rynku do unii walutowej

Agnieszka Jankowska, Tomasz Kierzkowski, red., Robert Knopik

Fundusze strukturalne Unii Europejskiej

Alicja A. Jaruga, red.

Międzynarodowe regulacje rachunkowości. Wpływ na rozwiązania krajowe

Irena Sobańska, red.

Rachunek kosztów i rachunkowość zarządcza, wyd. 2

Wieńczysława Sokółowicz, Andrzej Srzednicki

ISO. System zarządzania jakością oraz inne systemy oparte na normach, wyd. 3

Herwig R. Friedag, Walter Schmidt, Adrianna Lewandowska, Marcin Likierski

My Balanced Scorecard. Moja strategiczna karta wyników, wyd. 2

František Bartes, Andrzej Srzednicki

Walka konkurencyjna przedsiębiorstw

Tomasz Michalski, red.

Ubezpieczenia gospodarcze

Artur Śliwiński, Bartłomiej Śliwiński

Facility management

Bogusław Fiedor, red.

Podstawy ekonomii środowiska i zasobów naturalnych

Jerzy Kuciński, Zenon Trzeciński

Prawo gospodarcze. Podręcznik dla studentów ekonomii i zarządzania

Andrzej Patulski, Władysław Patulski, Krzysztof Walczak, Grzegorz Orłowski, Maciej Nałęcz

Prawo pracy i ubezpieczeń społecznych. Podręcznik dla studentów ekonomii i zarządzania, wyd. 2

Zdzisław Knecht

Zarządzanie i planowanie marketingowe, wyd. 2

Tadeusz Listwan, red.

Zarządzanie kadrami, wyd. 3

Marek Suchar

Rekrutacja i selekcja personelu

Anna Skowronek-Mielczarek

Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania

Wiesław Szczęsny, red.

Finanse firmy. Jak zarządzać kapitałem, wyd. 2

Pełna oferta działu literatury ekonomicznej C.H. Beck na stronie www.ekonomia.beck.pl

Teoria europejskiej integracji gospodarczej

Anna Czarczyńska, Katarzyna Śledziwska

2. wydanie
poprawione i uaktualnione

WYDAWNICTWO C.H. BECK
WARSZAWA 2007

**Książka stanowi 2. wydanie pozycji
Teoria integracji europejskiej**

Recenzja: Jarosław Kundera

Redakcja: Justyna Anisimowicz
Redakcja serii: Ewa Tomkiewicz

Okladka: Robert Rogiński

© Wydawnictwo C.H. Beck 2007

Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o., ul. Gen. Zajączka 9,
01-518 Warszawa, tel. (22) 33 77 600

Skład i łamanie: Łukasz Moczarski, tel. (22) 642 01 18
Druk i oprawa: Zakłady Graficzne KEN S.A., Brzoza k. Bydgoszczy

ISBN 83-7387-559-X
ISBN 978-83-7387-559-3

Spis treści

Przedmowa do 2. wydania	IX
Od Autorek	XI
Rozdział 1. Podstawowe informacje	1
1.1. Pojęcie integracji gospodarczej	4
1.2. Etapy integracji gospodarczej	5
1.2.1. Podstawowe etapy integracji gospodarczej	5
1.3. Etapy integracji gospodarczej w praktyce	10
1.3.1. Unia Europejska	13
1.3.1.1. Początki integracji gospodarczej w Europie	13
1.3.1.2. Etapy integracji gospodarczej na przykładzie Unii Europejskiej	15
1.4. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej	18
1.5. Pytania kontrolne	24
1.6. Literatura rozszerzająca	25
Część I. Mikroekonomia integracji	27
Rozdział 2. Strefa wolnego handlu i unia celna	29
2.1. Wprowadzenie	29
2.1.1. Podstawowe efekty	30
2.2. Konkurencja doskonała a unia celna	32
2.2.1. Analiza w ramach modelu równowagi cząstkowej	33
2.2.1.1. Podstawy analizy skutków wprowadzania cel	35
2.2.1.2. Korzyści i koszty wprowadzenia unii celnej dla państwa niemającego przewagi komparatywnej	38
2.2.1.3. Korzyści i koszty wprowadzenia unii celnej dla państwa mającego przewagę komparatywną	44
2.2.2. Model równowagi ogólnej	47
2.2.2.1. Stała struktura produkcji	47
2.2.2.2. Zmienna struktura produkcji	51
2.2.3. Krzywa oferty	54
2.2.3.1. Równowaga na rynkach światowych przy wolnym handlu	55
2.2.3.2. Wprowadzenie cel	57
2.2.3.3. Unia celna	58
2.3. Konkurencja monopolistyczna	60
2.3.1. Model konkurencji monopolistycznej w gospodarce zamkniętej	61
2.3.2. Skutki wprowadzenia unii celnej na modelu konkurencji monopolistycznej	63

2.4. Struktura monopolistyczna	68
2.4.1. Rozbicie monopolu	69
2.4.2. Podniesienie efektywności	69
2.5. Pytania kontrolne	74
2.6. Literatura rozszerzająca	74
Rozdział 3. Wspólny rynek	76
3.1. Model równowagi cząstkowej	77
3.1.1. Pełne wyrównanie się cen czynników produkcji	78
3.1.2. Niepełne wyrównywanie się cen	80
3.2. Krańcowy produkt pracy i kapitału	81
3.2.1. Rynek siły roboczej	82
3.2.2. Rynek kapitału	83
3.2.3. Mobilność wszystkich czynników produkcji	85
3.3. Liberalizacja dóbr czy liberalizacja przepływu czynników produkcji?	89
3.3.1. Komplementarność czy substytucja	89
3.3.2. Unia celna a wspólny rynek	91
3.4. Pytania kontrolne	92
3.5. Literatura rozszerzająca	93
Część II. Integracja walutowa	95
Rozdział 4. Kurs walutowy a bilans płatniczy	97
4.1. Systemy kursów walutowych	97
4.2. Bilans płatniczy	101
4.3. Równowaga zewnętrzna	103
4.4. Diagram Swana	106
4.5. Model IS-LM w gospodarce otwartej	108
4.6. Polityka fiskalna i monetarna a bilans płatniczy	110
4.6.1. Kursy płynne	110
4.6.2. Kursy stałe	112
4.7. Integracja finansowa	115
4.8. Przepływ kapitału i parytet stopy procentowej	116
4.9. Załącznik: parytet siły nabywczej i parytet stopy procentowej	117
4.10. Pytania kontrolne	119
4.11. Literatura rozszerzająca	120
Rozdział 5. Międzynarodowy System Walutowy a integracja monetarna	121
5.1. Bimetalizm i system waluty złotej	121
5.1.1. Arbitraż walutowy	122
5.2. System z Bretton Woods	124
5.3. Przykłady integracji walutowej	124
5.3.1. Reguła $n - 1$	126
5.4. Początki współpracy walutowej w Europie	127
5.5. Europejski System Walutowy	128
5.6. System przedziału wahań kursowych	130
5.7. Europejska Jednostka Walutowa	133
5.8. Rola ESW	135
5.9. Unia gospodarczo-walutowa (EMU)	136
5.10. Polska w obszarze walutowym	142
5.11. Pytania kontrolne	144
5.12. Literatura rozszerzająca	145

Rozdział 6. Teoria optymalnych obszarów walutowych	146
6.1. Integracja walutowa	146
6.2. Optymalny obszar walutowy	147
6.3. Zakłócenia po stronie popytu i podaży – szoki	148
6.4. Charakterystyka optymalnego obszaru walutowego	153
6.4.1. Elastyczność cenowo-płacowa	153
6.4.2. Integracja rynku czynników produkcji	157
6.4.3. Wielkość obszaru	159
6.4.4. Integracja i dywersyfikacja rynku dóbr	160
6.4.5. Integracja rynku finansowego	163
6.4.6. Preferencje inflacyjne	164
6.4.7. Różnice dotyczące rynku pracy	167
6.4.8. Różne stopy wzrostu	170
6.4.9. Różne systemy fiskalne oraz problem senioratu	170
6.4.10. Koordynacja polityki makroekonomicznej oraz integracja polityczna	171
6.5. Zyski i straty z udziału w obszarze walutowym	172
6.5.1. Model kosztów/korzyści unii monetarnej	172
6.5.2. Korzyści	174
6.5.3. Koszty	175
6.5.4. Zysk czy strata dla członka	176
6.6. Pytania kontrolne	177
6.7. Literatura rozszerzająca	177
Rozdział 7. Nowe podejście w teorii optymalnych obszarów walutowych	179
7.1. Położenie krzywej Philipsa a efektywność polityki gospodarczej	179
7.2. Problem nominalnej kotwicy	183
7.3. Niezależność polityki monetarnej	184
7.4. Problem ($n - 1$) stopni swobody	186
7.5. Hipoteza asymetrii	188
7.6. Nowe spojrzenie na problem różnic w systemach fiskalnych	190
7.7. Niespójność czasowa	192
7.8. Wiarygodność systemu wspólnej waluty	193
7.9. Model Barro–Gordona	195
7.10. Załącznik: model Barro–Gordona (interpretacja algebraiczna)	198
7.11. Pytania kontrolne	200
7.12. Literatura rozszerzająca	200
Spis rysunków	202
Spis tabel	206
Indeks	207

Przedmowa do 2. wydania

Po upływie czterech lat od ukazania się pierwszego wydania *Teorii Integracji Europejskiej* mamy przyjemność przedstawić Państwu kolejne, uaktualnione wydanie tego akademickiego podręcznika. Cieszymy się, że książka spotkała się z tak dużym zainteresowaniem ze strony Czytelników. Dziękujemy za wszystkie cenne uwagi, które pomogły nam ją udoskonalić.

Wprowadzone poprawki związane są w głównej mierze z faktem wstąpienia Polski w struktury Unii Europejskiej. Od maja 2004 r. możemy obserwować mechanizmy integracji gospodarczej, już nie z perspektywy widza, ale pełnoprawnego członka Wspólnoty. Możemy doświadczać ich działania *na własnej skórze*. W naszej publikacji Czytelnik znajdzie teoretyczne przesłanki procesu integracji zachodzącego wokół nas.

Atrakcyjnym dodatkiem jest bibliografia uaktualniona o najnowsze światowe podręczniki i publikacje. Zostały również podane linki na wyselekcjonowane przez Autorki strony internetowe. Na stronach tych można znaleźć obszernie informacje dotyczące procesów integracyjnych w Unii Europejskiej oraz aktualne dane statystyczne. Zawarte na tych stronach informacje można wykorzystać zarówno w pracy naukowej, jak i w pracach dyplomowych czy referatach przygotowywanych przez studentów.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja spotka się z równie przychylnym odbiorem, co jej poprzednie wydanie.

Anna Czarczyńska
Katarzyna Śledziwska

Warszawa, listopad 2006 r.

Od Autorek

Celem opracowania jest przedstawienie efektów integracji gospodarczej w obszarze europejskim. Podstawą prowadzonych w tym zakresie rozważań będą modele z mikroekonomii i makroekonomii, przy pomocy których pokażemy, jak poszczególne etapy integracji mogą wpływać na rynek i gospodarkę. Publikacja stanowi pierwszą próbę przedstawienia teorii integracji europejskiej i gospodarczej w formie podręcznika.

Książka pisana jest w konwencji klasycznych podręczników ekonomicznych. Dlatego pierwsza część oparta została na zagadnieniach z dziedziny mikroekonomii, druga z makroekonomii. Przedstawiane mechanizmy i modele zakładają, że kraje funkcjonują w ramach wolnego rynku. Dlatego też w książce pominięte zostały kwestie związane ze wspólnymi politykami. Oczywiście jest to podejście upraszczające, jednak celem książki nie jest przedstawienie wszystkich zagadnień związanych z integracją europejską, ale pokazanie najważniejszych mechanizmów rządzących integracją gospodarczą. Wspólne polityki są bardzo obszernym zagadnieniem i mogą posłużyć za temat do osobnej publikacji. Opieramy się jedynie na teorii ekonomii, co ma zapewnić obiektywizm. Nie jest to publikacja sponsorowana czy dotowana przez źródła „unijne” – została przygotowana przez niezależne wydawnictwo.

Nie odpowiadamy na pytanie: czy warto było zostać członkiem Unii Europejskiej. Pokazujemy natomiast ekonomiczne korzyści i koszty integracji, marginalizując efekty społeczne, kulturowe i polityczne. Należy jednak pamiętać, że ekonomia nie może stanowić jedyne kryterium oceny procesu integracji z Unią Europejską.

Opracowanie obejmuje wszystkie podstawowe zagadnienia z teorii integracji gospodarczej. Publikacja ta jest przede wszystkim podręcznikiem Teorii Integracji Gospodarczej, ale stanowić może także lekturę uzupełniającą do wykładu z Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych, Teorii Wymiany Międzynarodowej, Finansów Międzynarodowych czy Makroekonomii Gospodarki Otwartej. Jest dobrą podstawą do rozważań na temat efektów integracji, dla polityków, publicystów i dziennikarzy.

Zagadnienia wykorzystywane do zaprezentowania teorii integracji tłumaczone są od podstaw. Przedstawione modele są modelami teoretycznymi a wprowadzone

do nich założenia pozwalają na pokazanie głównych mechanizmów rządzących integracją europejską. Oczywiście przez te założenia nie możemy ich bezpośrednio odnosić do Unii Europejskiej, tak jak jedynie teorią ekonomii nie można tłumaczyć funkcjonowania dowolnej gospodarki. W praktyce nie można wyciągać wniosków w oderwaniu od aspektów politycznych czy społecznych.

Mamy nadzieję, że przedstawione w ten sposób zagadnienia dotyczące integracji gospodarczej pozwolą na pełniejsze zrozumienie ich istoty.

*Anna Czarzyńska
Katarzyna Śledziwska*

Warszawa, listopad 2002 r.

Rozdział 1. Podstawowe informacje

Po przeczytaniu rozdziału 1 Czytelnik:

- zapozna się z pojęciem „integracja gospodarcza” oraz z poszczególnymi etapami tej integracji
- będzie potrafił podać przykłady ugrupowań integracyjnych w świecie
- zrozumie, jak w praktyce następowało przechodzenie na kolejne etapy integracji gospodarczej w Unii Europejskiej

1.5.2004 r. Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. Proces integracji rozpoczął się 16.12.1991 r., gdy podpisaliśmy Układ Europejski, ustanawiający stowarzyszenie ze Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi. Postanowienia handlowe Układu zostały ujęte w postaci Umowy Przejściowej, która obowiązywała do 1.2.1996 r., tj. do momentu wejścia w życie całego Układu Europejskiego. Jego celem było stworzenie strefy wolnego handlu dla artykułów przemysłowych między Polską a Unią Europejską oraz częściowa liberalizacja handlu artykułami rolnymi.

Termin „Unia Europejska” (UE) stosowany w podręczniku odnosi się do całego okresu integracji europejskiej. Nazwy „Europejska Wspólnota Gospodarcza” (od 1958 r.), Wspólnoty Europejskie (od 1967 r.) czy „Wspólnota Europejska”, zostały dla ujednoczenia zastąpione terminem „Unia Europejska” (który obowiązuje od 1993 r.)

Przed państwami stowarzyszonymi postawiono następujące – ekonomiczne i polityczne – warunki członkostwa:

- zdolność do podjęcia zobowiązań wynikających z członkostwa w Unii,
- stabilność instytucji gwarantujących demokrację, praworządność, poszanowanie praw człowieka i mniejszości narodowych,
- funkcjonowanie gospodarki rynkowej,
- akceptacja politycznych, monetarnych i gospodarczych celów Unii,
- zdolność do funkcjonowania w warunkach konkurencji rynkowej w ramach Unii Europejskiej.

A ze strony UE warunkiem jest możliwość przyjęcia przez Unię nowych członków w procesie postępującej integracji europejskiej.

DLACZEGO KRAJE SIĘ INTEGRUJĄ I CO Z TEGO WYNIKA?

Korzyści, jakie dany kraj osiąga w wymianie międzynarodowej czy w ramach współpracy gospodarczej i finansowej, zależą od wielkości państwa i jego udziału w gospodarce światowej. Wielkość gospodarcza determinuje rolę danego kraju na rynkach światowych. Dlatego też większość krajów na świecie wykazuje tendencje do łączenia się w grupy. Formy tych ugrupowań są różnorodne, ponieważ państwa różnią się pod względem interesów gospodarczych i politycznych. Charakterystyczna dla procesów integracyjnych jest rozbieżność dwóch podstawowych celów realizowanych przez rządy. Pierwszy z nich – to chęć zachowania swojej niezależności zarówno gospodarczej, jak i politycznej, a drugi – to dążenie do utworzenia silnej grupy o dużym znaczeniu międzynarodowym. Niestety nie da się tego pogodzić. Jeśli państwo zachowuje w pełni swoją suwerenność, to korzyści z tworzenia ugrupowania gospodarczego są mniejsze, ponieważ zachowanie suwerenności członków oznacza decyzyjnie słabszą grupę.

Z punktu widzenia teorii ekonomii, a także z punktu widzenia innych nauk społecznych, integracja gospodarcza nie jest celem samym w sobie. Jest jedynie jedną z metod osiągnięcia wyższego stopnia specjalizacji i kooperacji, co w rezultacie może prowadzić do wyższego tempa wzrostu gospodarczego i większego dobrobytu. Ponadto istnieją pozytywne efekty zewnętrzne procesów integracyjnych w postaci spadku prawdopodobieństwa wystąpienia konfliktu zbrojnego (intensywna współpraca gospodarcza, na której zarabiają wszystkie strony wymiany, nie skłania do konfrontacji militarnej, gdyż partnerzy mają za dużo do stracenia) oraz większej stabilności politycznej i ugruntowaniu demokracji jako podstaw dalszego rozwoju. Tak więc ostatecznym celem, z punktu widzenia interesów wewnętrznych, jest dobrobyt mieszkańców obszaru integrującego się; względy zewnętrzne natomiast odnoszą się do pozycji danego obszaru względem reszty świata, a szczególnie możliwości poprawienia swojej konkurencyjności.

POWODY INTEGRACJI

- Budowanie zaufania. Rozwija się współpraca pomiędzy obywatelami. Brak napięć, które mogłyby prowadzić do konfliktów zbrojnych (EWWiS).
- Integracja z krajem na wyższym poziomie rozwoju jest gwarantem i zachętą do współpracy gospodarczej.
- Bezpieczeństwo wewnętrzne – kraje na różnym poziomie rozwoju, wprowadzenie regulacji dotyczących:
 - zanieczyszczenia środowiska,
 - nielegalnej migracji,
 - zorganizowanej przestępczości,
 - przemytu,
 - międzynarodowego terroryzmu,
 - ochrony praw człowieka.

- Protekcja przed lokalną „hegemonią”:
 - Kraje CEE i ich integracja z UE a rola Rosji w regionie.
- Podtrzymanie demokratycznych rządów (np. poprzez wprowadzenie wymogu):
 - MERCOSUR – demokratyczne rządy warunkiem członkostwa,
 - UE.

Kraje angażując się w procesy integracyjne, dążą do poprawy życia i ograniczenia bezrobocia, co związane jest z perspektywą szybszego wzrostu gospodarczego. Każde państwo wchodzące do ugrupowania ekonomicznego liczy na szybszy wzrost, a szczególnie kraje słabsze gospodarczo, które dostają szansę równania do najlepszych. Polityczne przyczyny integracji, to: możliwość działania w obronie wspólnych interesów, gwarancja utrwalenia demokratycznych przemian, kontynuacja reform rynkowych, a także przynależność do jednego z największych obszarów. Z drugiej jednak strony proces ten generuje znaczne koszty, z którymi także należy się liczyć. Podstawowy problem ekonomiczny, to przeciwstawienie możliwych do osiągnięcia zysków ze specjalizacji koniecznym ograniczeniom suwerenności, a tym samym oszacowanie efektu netto z uwzględnieniem pozytywnych i negatywnych zmian wtórnych, wynikających z działania tzw. *spillover effect*.

DYNAMICZNY CHARAKTER INTEGRACJI

UE jako najbliższy nam przykład integracji – przechodząc przez kolejne etapy – przybierała formę ponadnarodowej umowy państw, dobrowolnie ograniczających swoją suwerenność na rzecz wspólnych instytucji. Taką formę integracji zaliczamy do tzw. integracji poziomej, czyli integracji równych partnerów, opartej na powiązaniach poziomych. Integracja gospodarcza w UE osiągnęła etap unii walutowej, czyli jednolitego organizmu finansowego. Wspólna waluta, jako bardzo istotny atrybut suwerenności państwowej, najlepiej ilustruje problem utraty niezależności poprzez przekazanie pełnej kontroli nad polityką monetarną i kursową. Ewentualne korzyści ekonomiczne przeciwstawiane są argumentom politycznym – waluty jako symbolu suwerenności i jedności danego kraju, a jednocześnie bezpośredniego środka kontroli. Każdy z krajów członkowskich UE indywidualnie podejmował decyzję o członkostwie, zestawiając koszty i korzyści integracji.

Sam proces integracji gospodarczej nie polega na prostym zestawieniu elementów, tzn. połączeniu odrębnych państw strukturami formalnymi, ale na szeregu zmian w strukturze gospodarczej państw integrujących się, co wymusza dostosowania wewnętrzne. Integrujące się obszary tworzą nową, jednolitą strukturę, opartą na wewnętrznej komplementarności. Integracja gospodarcza ze swej natury ma charakter dynamiczny. Oznacza to, że jest to proces ciągły, w którym każdy etap jest kontynuacją poprzedniego (niekoniecznie w wymiarze formalnym, gdyż może polegać na zbliżeniu kultur, technologii, poziomu rozwoju itd.), a jednocześnie może (ale nie musi) być punktem wyjścia dla kolejnej, wyższej formy integracji. Fundamentem integracji gospodarczej jest integracja społeczna, rozumiana jako proces tworzenia harmonijnej, skoordynowanej i funkcjonalnej całości, polegający

na likwidowaniu barier i harmonizacji wszystkich elementów układu społecznego, co wyraża się między innymi w akceptacji wspólnych systemów wartości, norm i ocen. Dlatego też proces integracji gospodarczej musi opierać się na pełnym poparciu społecznym.

Sukces integracji zależy od poziomu rozwoju oraz podobieństw gospodarek poszczególnych krajów. Warunkiem koniecznym jest istnienie powiązań infrastrukturalnych pomiędzy danymi obszarami, co ułatwia wymianę pomiędzy krajami (z tego właśnie powodu integracja z krajem leżącym na drugiej półkuli może okazać się nieopłacalna). Rolą rządu jest polityka prointegracyjna oraz tworzenie instytucji koordynujących (uwaga: jako efekt uboczny pojawia się zagrożenie biurokracją, gdyż struktury narodowej administracji państwowej rzadko udaje się zredukować, po przekazaniu części uprawnień strukturom ponadnarodowym). Kolejny ważny element – to podobny poziom rozwoju gospodarczego krajów integrujących się, co zapewnia istnienie ekonomicznej komplementarności. Te kilka wstępnych warunków – to tylko przykłady kryteriów opłacalności takiego posunięcia. O pozostałych, czysto ekonomicznych, argumentach za i przeciw będzie mowa w następnych rozdziałach.

Integracja gospodarcza jest to zatem tworzenie grup opartych na zależnościach ekonomicznych.

1.1. Pojęcie integracji gospodarczej

Integracja, zgodnie z treścią tego słowa, oznacza scalanie, proces tworzenia całości z części lub też proces włączania jakiegoś elementu w całość. Pojęcie to jest wieloznaczne. Przykładowo, można mówić o integracji kulturowej, politycznej, narodowościowej, gospodarczej, dwu lub większej liczby państw. Najczęściej rozumiane jest jako dobrowolne scalanie, zespalanie, łączenie się w całość co najmniej dwóch elementów. Wyróżniamy integrację gospodarczą przedsiębiorstw, regionów wewnątrz jakiegoś kraju, jak i różnych krajów. W książce zostały omówione procesy należące do ostatniej formy, tj. do gospodarczej integracji krajów.

Integracja gospodarcza

Integrację gospodarczą definiujemy jako dynamiczny proces polegający na dobrowolnym zacieśnianiu współpracy ekonomicznej przez co najmniej dwa niepodległe kraje, poprzez stopniową eliminację barier ograniczających współpracę gospodarczą.

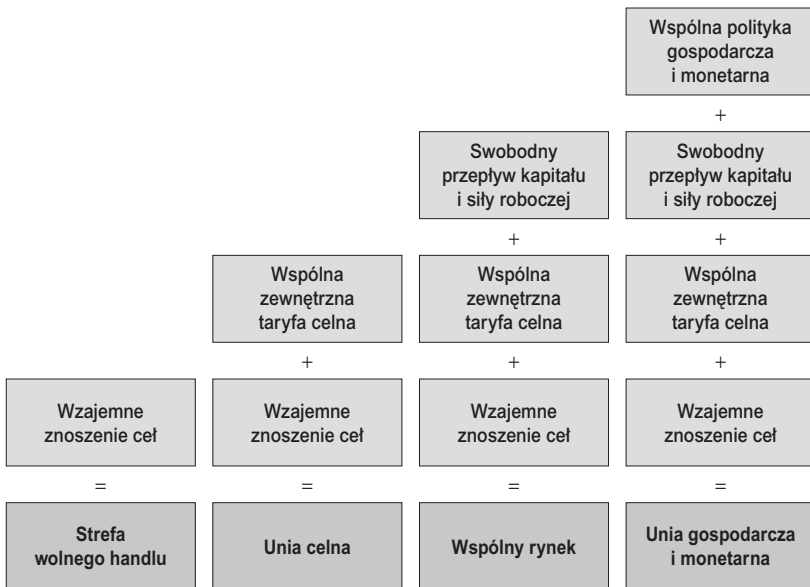
Warunek suwerenności krajów integrujących się jest konieczny do przeprowadzenia analizy ekonomicznej przy założeniu działania mechanizmów rynkowych, nie zaś uwarunkowań politycznych (z tego punktu widzenia ekonomiczna teoria integracji nie nadaje się np. do analizy funkcjonowania RWPG i tym podobnych ugrupowań).

1.2. Etapy integracji gospodarczej

Według teorii, proces integracji gospodarczej dzieli się na pięć głównych etapów: począwszy od strefy wolnego handlu a skończywszy na unii monetarnej. Integracja ekonomiczna początkowo dokonuje się na płaszczyźnie rynków – najpierw obejmuje liberalizację przepływu dóbr i usług, a następnie czynników produkcji. Na tym etapie wystarczy deregulacja liberalizująca wymianę. W kolejnych etapach integracja obejmuje stopniowo obszary polityki gospodarczej, co wymaga tworzenia wspólnych instytucji koordynujących. Schematycznie pogłębianie się procesów integracyjnych przedstawia rysunek 1.1.

W każdym przypadku integracja ekonomiczna prowadzi do ujednoczenia cen, wzrostu wymiany handlowej i specjalizacji, jak też do ogólnego rozwoju i wzrostu ekonomicznego. Płynne przejścia między poszczególnymi etapami podporządkowane są nadrzędnej zasadzie stopniowego znoszenia dyskryminacji wewnętrznej, przy jednoczesnym utrzymaniu bądź wprowadzeniu dyskryminacji zewnętrznej.

Rysunek 1.1. Etapy integracji gospodarczej

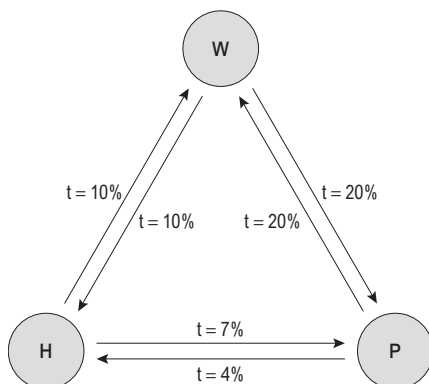
Źródło: opracowanie własne

1.2.1. Podstawowe etapy integracji gospodarczej

Strefa wolnego handlu (*free trade area*) – powstaje, gdy zostają zniesione cła i ograniczenia ilościowe w handlu między dwoma krajami lub większą ich grupą. W ten sposób państwa tworzące strefę wolnego handlu zapewniają jednako-

we traktowanie towarów wytworzonych na ich własnym terenie i na terenie pozostałych państw wchodzących do strefy. W praktyce tworzenie strefy wolnego handlu poprzedza wprowadzenie preferencyjnych układów handlowych, które polegają na częściowym, czasem asymetrycznym, znoszeniu ceł. Istotę tych układów i strefy wolnego handlu przedstawiono w schematyczny sposób na rysunkach 1.2. i 1.3.

Rysunek 1.2. Zasady działania preferencyjnego układu handlowego

H – kraj rodzinny, P – kraj partnerski, W – reszta świata, \longrightarrow – kierunek ruchu towarów

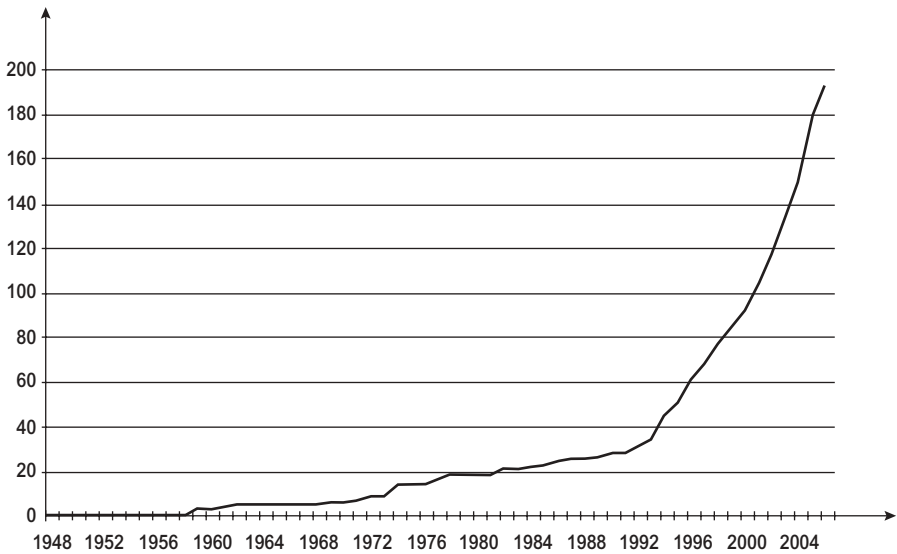
Źródło: opracowanie własne

Strefa wolnego handlu jest etapem, na którym integrujące się państwa nie prowadzą wspólnej polityki handlowej w stosunku do państw trzecich (nie należących do obszaru integracyjnego). Każdy integrujący się kraj w stosunku do państw spoza obszaru ma prawo stosować własne, zróżnicowane cła. W tej sytuacji istnieje możliwość, że towary z państw trzecich zostaną sprowadzone na obszar strefy przez kraj o najniższej stawce celnej. Aby do tego nie dopuścić, wprowadzono tzw. świadectwa pochodzenia. Określają one, w którym kraju został wytworzony dany towar. Jeśli na terenie strefy wolnego handlu, to podlega on swobodnemu obrotowi. Jeśli na terenie państw trzecich, to przy przekraczaniu granicy pomiędzy krajami należącymi do strefy na ten towar nakłada się dodatkowe cła.

Tworzenie ugrupowań integracyjnych stało się jedną z bardziej popularnych form regulowania współpracy gospodarczej pomiędzy państwami. Kraje należące do WTO (Światowej Organizacji Handlu) są zobowiązane do zgłaszania, jeśli stają się uczestnikiem procesów integracyjnych. Dzięki statystykom WTO wiadomo, że obecnie prawie każde państwo członkowskie WTO zgłosiło swój udział w co najmniej jednym ugrupowaniu integracyjnym. Niektóre państwa uczestniczą nawet w 20. W latach 1948–1994, do GATT napłynęły 124 takie zgłoszenia, zaś od momentu powołania WTO nowych

1.2. Etapy integracji gospodarczej

zgłoszeń było ponad 130. Obecnie ponad połowa światowego handlu jest objęta porozumieniami o ugrupowaniach integracyjnych, a w ciągu ostatnich 10 lat podpisano około 50 umów o zawarciu bądź rozszerzeniu istniejących ugrupowań.

Źródło: Sekretariat WTO

Tworzenie, rozszerzanie ugrupowań integracyjnych regulują Artykuł XXIV WTO, Klauzula upoważniająca oraz Artykuł V GATS.

Preferencyjne umowy integracyjne według regulacji WTO

	Wejścia	Nowe ugrupowania	Razem
WTO Art. XXIV (strefy wolnego handlu)	4	113	117
WTO Art. XXIV (unie celne)	5	6	11
Klauzula upoważniająca	1	20	21
GATS Art. V	2	29	31
Razem	12	168	180